

Sivas Kentindeki Anadolu Selçuklu Medreselerinin Bir Yöntem Denemesi ile İrdelenmesi

Dilara Merve KELKİT^{1*}

Eskişehir Technical University
dilaramervekelkit@eskisehir.edu.tr
ORCID No: 0000-0002-7517-0886

Submission Date: 11.01.2023 / Acceptance Date: 09.02.2023

ÖZET

Bu çalışmada Sivas kentindeki Anadolu Selçuklu medreselerinden Buruciye Medresesi, Şifaiye Medresesi (İzzeddin Keykâvus Dârüşşifâsı) ve Gökmedrese'nin tarihi ve mimari özelliklerinin incelenmesi, mekân kurgusunun irdelenmesi amaçlanmaktadır. Ayrıca bu medreselerin kendi aralarında karşılaştırılarak benzer ve farklı niteliklerin tespit edilmesi hedeflenmektedir. Kevin Lynch'in "Kent İmgesi" kitabında kentsel mekanın okunabilirliği için ortaya koyduğu kavramsal çerçeve, büyük bir ölçekte ele alınıp yapı üzerinde yeni okuma deney(imi) sağlanmıştır. Lynch'in kent imgesi tekil bir yapı üzerinde değerlendirilerek yeni bir çerçeve oluşturulmuştur. Bu yeni çerçevede Lynch'in kavramları kent ölçeğinden yapı ölçeğine indirgenerek bir yöntem denemesi yapılmıştır. Yöntem denemesi ile medrese yapılarının mekânsal kurgusu alışılmışın dışında nasıl irdelenebilir sorusuna yanıt aranmıştır. Sonuç olarak medreselerin mekân kurgusunda eyvan, revaklı sütun dizisi, avlu, türbe, mescid ve derslik gibi birimlerde mimari nitelik açısından benzer tasarım kararlarının alındığı tespit edilmiştir. Medreselere ihtiyaç ve işleve göre farklı hacimlerin eklendiği fakat avlu ve eyvanın değişmeyen temel elemanlar olduğu dikkat çekmektedir. Bu yöntem denemesi sayesinde analiz edilen anıtsal yapılar kent bağlamından kopmadan irdelenmiş ve mimarlık tarihindeki önemi ortaya konulmuştur.

ANAHTAR KELİMELELER

Anadolu selçuklu medreseleri, Mekânsal analiz, Sivas.

ABSTRACT

In this study, it is aimed to examine the historical and architectural features of Buruciye Madrasah, Şifaiye Madrasah (Izzeddin Keykâvus Dârüşşifâsı) and Gökmedrese, which are Anatolian Seljuk madrasahs in Sivas city, and to examine the spatial fiction. In addition, it is aimed to compare these madrasahs among themselves and to identify similar and different

* Corresponding author.

Sivas Kentindeki Anadolu Selçuklu Medreselerinin Bir Yöntem Denemesi ile İrdelenmesi

qualities. The conceptual framework put forward by Kevin Lynch in his book "City Image" for the readability of urban space is handled on a large scale and a new reading experience is provided on the building. Lynch's urban image was evaluated on a single building and a new framework was created. In this new framework, Lynch's concepts were reduced from the urban scale to the building scale and a method was tried. With the method experiment, an answer to the question of how the spatial fiction of madrasah buildings can be analysed in an unusual way has been sought. As a result, it was determined that similar design decisions were taken in terms of architectural quality in units such as iwan, portico, colonnade, courtyard, tomb, masjid and classrooms in the spatial organisation of madrasas. It is noteworthy that different volumes were added to the madrasas according to need and function, but the courtyard and iwan were the basic elements that did not change. Thanks to this methodology, the monumental buildings analysed were examined without breaking away from the urban context and their importance in the history of architecture was revealed.

KEYWORDS

Madrasas of anatolian seljuks, Typological analysis, Sivas.

GİRİŞ

Sivas kenti, Anadolu Selçuklu döneminde (1073-1308) önemli kültür merkezlerinden biri olmuştur. Selçukluların askeri üssü olan Sivas'a o dönem Dar ul-ala (Yücelik Beldesi) unvanı verilmiştir. Selçuklu sultanlarının ticari ve siyasi politikaları sayesinde Anadolu, dünya ticaret yollarının ağına dahil olmuştur. Ticari yolların kavşak noktasında bulunan Sivas hızlı bir gelişim göstermiştir. Kuzey ve güneyden gelenler burada mallarını değiş-tokuş yaparken, aynı zamanda doğu-batı istikametinden gelen kervanların da uğrak noktası olmuştur. Yoğun ticaret trafiği, çeşitli milletlerden tacirlerin burada belirli zamanlarda kalmalarına ve hatta koloniler oluşturmalarına sebep olmuştur. Uluslararası bir transit şehri haline gelen Sivas, bilim ve kültür alanı için önemli yapıları barındırmaktadır (Gökdoğan, 2005).

Sivas'ta inşa edilen medreseler, kentin bilim merkezi olmasını sağlamıştır. Medreselerde dinî eğitimin yanı sıra mantık, felsefe, fıkıh, kozmoloji, astronomi, matematik, geometri, cebir ve kimya eğitiminin verilmeye başlandığı görülmüştür (Fazlıoğlu, 2001).

Anadolu Selçuklular, Büyük Selçuklu Devleti çizgisinde merkezî bir devlet olmanın gereği kurumsallaşmaya son derece önem vermiş; Anadolu'nun birçok şehrinde medreseler, hastaneler ve kütüphaneler gibi birçoğu vakıf olan müesseseler kurarak ilim hayatını desteklemişlerdir (Fazlıoğlu, 2001). Anadolu Selçuklu dönemi Sivas şehrinde kurulmuş olduğu bilinen on üç medreseden bugün sadece üç tanesi ayaktaadır: Gökmedrese, Buruciye Medresesi ve Çifte Minareli Medrese (Gökdoğan, 2005). Bu dönemde I. İzzettin Keykavus 'Darüşşifa' adında bir şifahane yaptırmıştır. Şifahane aynı zamanda tıp eğitimi de yapıldığı için burası Türklerin ilk tıp medreselerinden birisi kabul edilmektedir (Tuncer, 1986). Şifahane, günümüzde Şifaiye Medresesi olarak adlandırılmaktadır. Darüşşifaların plan ve mimari özellikleri medreselerle karşılaştırıldığında çok benzer olup, bazı fonksiyonel özelliklerinden dolayı çok sayıda birime sahip olabilmektedir (Güder, 2018). Bu çalışmada Sivas şehrindeki Anadolu Selçuklu medreseleri biçim-mekân ilişki ağı üzerinden irdelenmiştir. Lynch'in kentler üzerinden yaptığı okuma, bu çalışma kapsamında daha küçük ölçekte olan yapı üzerinden yapılarak plan şemaları, eyvan kullanımı ve cephe düzeni dikkate alınarak mekânsal analiz yapılmıştır. Aşağıdaki araştırma sorularına yanıt aranmaya çalışılmıştır:

- Buruciye Medresesi, Şifaiye Medresesi ve Gökmedrese'nin; mekânsal kurgusunu Lynch'in kavramsal çerçevesi ile irdelemek mümkün müdür?
- Eyvan, revak, avlu, türbe, derslik ve merdiven gibi mimari elemanlar Kevin Lynch'in okunabilirlik kavramı ile ilişkilendirilebilir mi?
- Buruciye Medresesi, Şifaiye Medresesi ve Gökmedrese yapıları arasında plan ve kesit tipolojisi, cephe kurgusu açısından ilişki ağı var mıdır?
- Sivas kentindeki Anadolu Selçuklu medreselerinin mekân kurgusu ile ana eyvanın biçimsel formu arasında bir ilişki bulunmakta mıdır? Eğer bir ilişki varsa bu süreç nasıl gelişmiştir?

Bu araştırmanın yöntemiyle yapılan diğer çalışmaları incelediğimizde Asar (2013) yüksek lisans tezinde, Kara (2019) doktora tezinde ve Sağsöz ve Al

(2013) makalesinde bu yöntemi çeşitli yapı ölçeklerinde kullanmıştır. Asar (2013) Kevin Lynch'in kentsel analiz yöntemlerini mekânsal analize dönüştürerek seçmiş olduğu iki yapıyı irdelenmiştir. Kara (2019), havalimanı içerisinde yolcuların mekânsal davranış ve algısını incelemek için Kevin Lynch'in ortaya koyduğu mekânsal analiz yöntemini geliştirerek mekânsal analiz yapmış ve Space Syntax yöntemini kullanmıştır. Sağsöz ve Al (2013) tarihi bir yapının dönüşüm sürecini, Kevin Lynch'in ortaya koyduğu kent imgelerine bağlı olarak analiz etmiştir. Kentsel tasarım ilkelerine bağlı olarak bir kentin bir yapı içerisinde kurgulanabileceğini ortaya koymuştur. Bu araştırmada 'kent'in okunabilirliğini sağlayan imgelerin yapıların okunabilirliğini ve mekânsal analizini yapabilir' savından yola çıkarak Sivas kentindeki medrese yapıları irdelenmiştir.

ÇALIŞMANIN AMACI, YÖNTEMİ VE KAPSAMI

Bu çalışmada Sivas kentindeki Anadolu Selçuklu medreselerinden Buruciye Medresesi, Şifaiye Medresesi (İzzeddin Keykâvus Dârüşşifâsı) ve Gökmedrese'nin tarihi ve mimari özelliklerinin incelenmesi, mekân kurgusunun irdelenmesi amaçlanmaktadır. Ayrıca bu medreseler kendi aralarında karşılaştırılarak benzer ve farklı niteliklerin tespit edilmesi hedeflenmektedir.

Araştırma nitel bir araştırma olup, seçilen medrese yapıları arasında karşılaştırma yaparak benzerlikler ve farklılıklar tespit edilmiştir. Medrese yapılarının ortaya çıkışı ve yapıldığı dönem içindeki kültürel bağlamları ele alınmıştır. Medrese mimarisini inceleyen daha önce yapılmış benzer çalışmaların aksine bu çalışmada, Kevin Lynch'in "Kent İmgesi" kitabında, kentsel mekânların okunmasında kullandığı kavramsal çerçeve mekânsal ölçeğe indirilerek yeni bir çerçeve oluşturulmuştur. Sağsöz ve Al (2013) Lynch'in okunabilirlik kavramı ve öğelerinin bir yapı için de geçerli olabileceğini savunmaktadır. Lynch'in tasarlamış olduğu yollar, sınırlar/kenarlar, bölgeler, düğüm/odak noktaları ve işaret öğelerinden

oluşan kent imgelerinin kentlerin okunabilirliğini sağlamasının yanı sıra yapıların da okunabilirliğini sağlayabileceği düşüncesinden yola çıkılarak Sivas'taki Anadolu Selçuklu Medreselerinin mekânsal analizi yapılmıştır. Lynch'in kullandığı kavramsal çerçeve mevcut haliyle yapıların okunabilirliğini sağlamak adına yeterli olmadığı için kavramsal çerçeve revize edilerek yeni bir çerçeve oluşturulmuştur. Lynch'in oluşturduğu yollar, sınırlar/kenarlar, bölgeler, düğüm/odak noktaları ve işaret öğeleri kavramları; sınırlar, bölgeler, sirkülasyon sistemi, düğüm/odak noktaları ve işaret öğeleri olarak ele alınmıştır. Lynch'in kavramsal çerçevesi aşağıdaki parametrelere göre ele alınmıştır:

Sınırlar: Dış cephe duvarları, revak dizisi, iç mekan sınırı

Bölgeler: İç/dış mekan, ana/ara mekan, kamusal/özel alan, açık/yarı açık/kapalı mekan

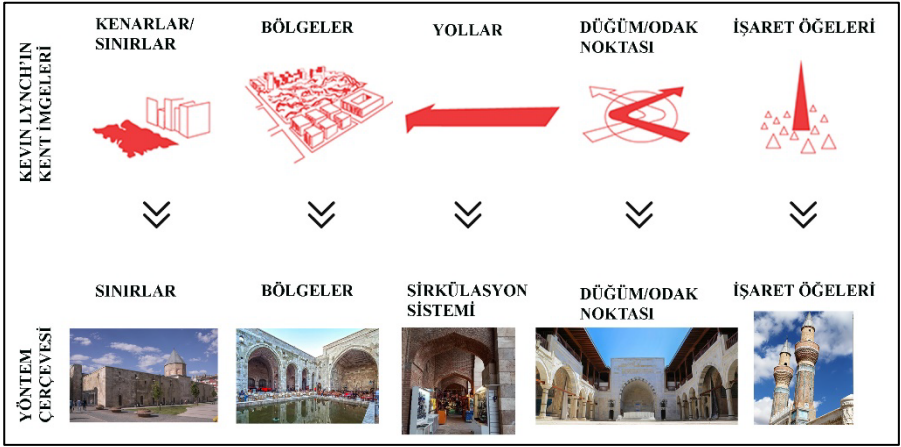
Sirkülasyon sistemi: Koridor, merdiven

Düğüm/odak noktası: Giriş aksı ve yan eyvanların kesiştiği noktalar, simetri

İşaret öğeleri: Taç kapı, havuz, köşe burçları, türbe, minare, ana eyvan, giriş cephesi.

Kevin Lynch'in kavramsal çerçevesi kent ölçeğinden yapı ölçeğine indirgenirken ifade edilmek istenen mekansal bileşenler [Şekil 1](#)'deki görsel anlatım ile etkili hale getirilmiştir.

Sivas Kentindeki Anadolu Selçuklu Medreselerinin Bir Yöntem Denemesi ile İrdelenmesi

Şekil 1. Yöntemin kavramsal çerçevesi (D. Merve Kelkit, 2022).

Çalışmada ilk olarak Anadolu Selçuklu dönemi medrese mimarisi ve Sivas kentinin tarihsel gelişimi hakkında literatür taraması yapılmıştır. Elde edilen verilerle araştırmanın kavramsal çerçevesi oluşturulmuştur. Yapıların mimari planları ve görsellerinden yararlanılarak betimsel analiz yapılmıştır. Literatür araştırmasında elde edilen plan şemaları Photoshop programında yeniden düzenlenerek, çizimler ve yazılı anlatımı bir arada barındıran şemalar hazırlanmıştır. Çalışmada plan şemalarının yeniden düzenlenmesinin nedeni seçilen mimari yapılardaki eyvan, revak, avlu, türbe, derslik ve merdiveni Kevin Lynch'in okunabilirlik kavramı ile ilişkilendirmenin mümkün olup olmadığını sorgulayan araştırma sorusuna yanıt aramaktır.

Çalışma kapsamında Anadolu Selçuklu döneminde yapılmış olan Sivas kent merkezindeki Buruciye Medresesi, Şifaiye Medresesi (İzzeddin Keykâvus Dârüşşifâsı) ve Gökmedrese seçilmiştir. Çifte Minareli Medrese Anadolu Selçuklu dönemi yapısı olmasına rağmen; günümüze yapıdan sadece giriş cephesinin ulaşabilmesi ve diğer medreselerle karşılaştırma yapacak bilgiye sahip olunmaması, Çifte Minareli Medrese'nin bu çalışmada değerlendirmeye alınmamasına sebep olmuştur.

SİVAS ŞEHRİNDEKİ ANADOLU SELÇUKLU MEDRESELERİNİN MİMARİSİ

BURUCİYE MEDRESESİ

Selçuklu çağında en ideal plan düzenine sahip olan medreselerden biri olan Buruciye Medresesi 1271-1272 yılında İranlı Muzaffereddin (Muzafferüddin) Burucirdi tarafından yaptırılmıştır (Kuban, 2002). Şekil 2’de görüldüğü üzere doğu-batı doğrultusunda yerleşim gösteren medrese dikdörtgen planlı ve dört eyvanlı olup, taç kapısı yani giriş cephesi batı yönündedir. Dışa taşkın anıtsal taç kapıdan medreseye girilince, kubbeli giriş eyvanından geçerek revaklı açık avluya ulaşılır (Sözen, 1970).

Şekil 2. Buruciye Medresesi (D. Merve Kelkit, 2022) ve Buruciye Medresesi Planı (Kuban, 2002).

Medresenin giriş eyvanının iki yanında yer alan mescit ve türbe kubbeyle örtülü olup, doğu cephesindeki pencere ile sokağa açılmaktadır (Güder, 2018). Mozaik çinili kubbesi olan türbede, medreseyi yaptıran Muzaffereddin (Muzafferüddin) Burucirdi yatmaktadır (Aslanapa, 1993).

Şekil 3’te görülen ana eyvan beşik tonozlu ve sivri kemerli olup, iki yanında bulunan kışık dersanelerden büyük olan kubbeyle, diğeri beşik tonozla örtülüdür (Sözen, 1970). Kışık dersliklerin her ikisinden de çatıya çıkan birer merdiven mevcuttur (Kuran, 1969). Yapıda ana eyvan, yan eyvanlar ve giriş eyvanı avlu kotundan bir basamak yüksektedir (Sözen, 1970). Tam bir simetrik plana sahip olan Burûciye Medresesi’nin kubbe ile örtülü giriş

Sivas Kentindeki Anadolu Selçuklu Medreselerinin Bir Yöntem Denemesi ile İrdelenmesi

eyvanı, o dönem için farklı bir yaklaşım sergilemektedir. Bütün elemanlarının birbiriyle orantılı olarak ayarlanması, iç ve dış mekanın beraber çözümlenmesinden dolayı avlulu medreseler içinde başarılı medreselerdendir (Tuncer, 2008).

Şekil 3. *Buruciye Medresesi Ana Eyvan ve Kubbe İle Örtülü Giriş Eyvanı (D. Merve Kelkit, 2022).*

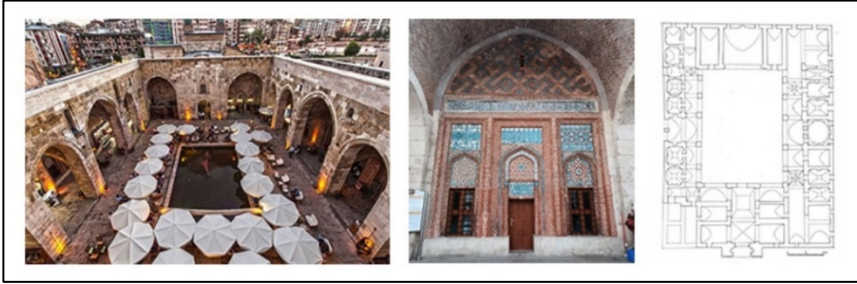
Medresenin giriş cephesi taç kapı üzerindeki zengin bitkisel süslemeleri ve rumi, lotus ve palmetlerin oluşturduğu girift kompozisyon ile estetik bir görünüm kazanırken diğer cepheler oldukça sade bir görünüme sahiptir. Taç kapının iki yanında mukarnas kavrısalı alınlıklara sahip, simetrik düzende iki pencere yer alır. Cephe duvarının köşeleri yuvarlak planlı ve kademe halinde yivli kulelerle dengelenmiştir. Korniş hizasındaki yazı kuşağı ile cephedeki simetrik düzen vurgulanmıştır (Aktemur & Kukarcı, 2005).

ŞİFAİYE MEDRESESİ

Anadolu Selçuklu çağı, İslam tarihinde hastane yapımı açısından altın çağ olarak kabul edilir. Birbirlerini takip eden iki kardeş sultan Keykavus ve Keykubad, biri Sivas'ta diğeri Konya'da birer şifaiye ve tıp medresesinden oluşan hastane kompleksi inşa ettirmişlerdir. Günümüze sadece Keykavus'un Sivas'taki şifaiyesi kalmıştır (Kuban, 2002).

Şifaiye'nin kapısındaki kitabeye göre yapı 1217-18'de tamamlanmıştır. Bu yapı boyutları itibarıyla Selçuklu çağının en büyük yapısıdır. Plan tipolojisi avlulu medreselerden çok farklı değildir (Kuban, 2002). 1768 yılında çıkarılan bir fermanla şifahane, medreseye çevrilmiştir (Semerci, 2017).

Şekil 4'te görülen dikdörtgen planlı, açık avlulu, dört eyvanlı ve revaklarla çevrili tek katlı medresenin güney eyvanında Keykavus'un türbesi yer almaktadır (Yalçınkaya, 2007). Kuşkusuz yapının en gösterişli kısmı sultanın mezarıdır. Tam kare planlı olmayan çift cidarlı türbenin iç örtüsü kubbeli, dıştan ongen kasmağa oturan piramidal bir külahla örtülüdür (Kuban, 2002). Şifahane ve türbe cephesi, tuğla ile karışık zengin bir çini mozaik tekniğine sahiptir. Mavi, beyaz, firuze, lacivert renklerle geometrik geçme ve yıldızlar, örgülü kufiler oluşturulmuştur (Aslanapa, 1993).

Şekil 4. Şifaiye Medresesi Eyvanları ve Planı (URL-1, D. Merve Kelkit, 2021, Kuban, 2002).

Ana eyvanın yanında iki büyük mekân yer almaktadır. Revaklarla çevrili avlulu etrafında odalar sıralanmaktadır. Medrese hücreleri beşik tonozla örtülüdür. Avluda bir havuz yer alırken, avlu etrafında otuz adet oda bulunmaktadır.

GÖKMEDRESE

Selçuklu veziri Sâhib Ata Fahreddin Ali tarafından 1271 yılında yaptırılmıştır. Gökmedrese mimarının adı bilinen az sayıdaki Selçuklu yapılarından biridir.

Sivas Kentindeki Anadolu Selçuklu Medreselerinin Bir Yöntem Denemesi ile İrdelenmesi

Taçkapının iki yanındaki köşe sütunlarının üstündeki yazıtlarda mimarın adının Konyalı Kâlûyân olduğu okunur (Kuban, 2002).

Açık avlulu ve dört eyvanlı tasarlanan medresenin, özgün niteliklerinden sadece bir bölümü bugüne ulaşabilmiştir. Mermer giriş cephesi ve batı kanadının mekan düzeni özgünlüğünü korumaktadır. Kuzey ve güneyde yer alan hücrelerin önemli ölçüde müdahale gördükleri tespit edilmiştir. Doğu yönünde konumlanan ana eyvan, yan mekanlarıyla birlikte yıkılmıştır. Avluda simetrik bir şema olmasına rağmen güney eyvanın doğusunda yer alan hücreler, güney cephesinden dışa doğru taşarak simetriyi bozmaktadır. Şekil 5'te görülen avlunun kuzey ve güney kenarlarında, orta eksenlerinde yan eyvanlarla yükseltmiş revaklar sıralanmaktadır. Bu eyvanların yan taraflarında simetrik olarak üçer adet sivri beşik tonozlu hücreler yer almaktadır (Kuban, 2002).

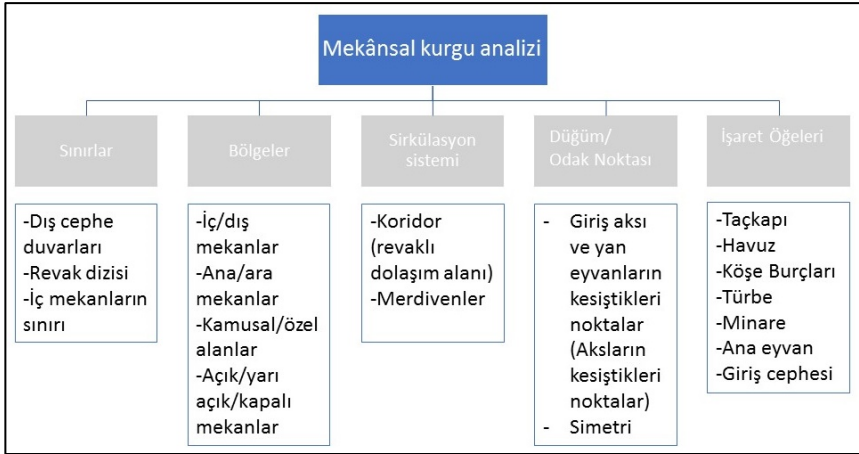
Şekil 5. Gökmedrese ve Avlusu (D. Merve Kelkit, 2022).

Zengin çini mozaikleri, iri plastik kabartmaları ve ince işlemeli taş süslemelerin görkemli birlikteliğini gösteren taç kapı ve cephesi ile Gökmedrese Anadolu Selçuklu medrese mimarisinin en gelişmiş yapısıdır (Aslanapa, 1993). Taçkapının on dört sıralı mukarnastan oluşan kavsarası, petek biçimini oluşturmaktadır. Taçkapının girişi basık kemerli, geçmeli renkli mermerden oluşmaktadır (Tuncer, 2008). Süslemelerin zengin ve etkili

görünmesinde malzeme olarak mermer kullanılmasının etkisi büyüktür (Aktemur & Kukarcı, 2005).

BULGULAR

Kevin Lynch'in "Kent İmgesi" kitabında, kentsel mekânların okunmasında kullandığı kavramsal çerçeve mekânsal ölçeğe indirilerek yeni bir çerçeve oluşturulmuştur. Sınırlar, bölgeler, sirkülasyon sistemi, düğüm/odak noktaları ve işaret öğeleri başlığı altında yeni bir yöntem denemesi yapılmıştır. Bu yöntem denemesinde Lynch'in kavramsal çerçevesi revize edilerek Şekil 6'da görülen parametreler çalışmaya dahil edilmiştir.

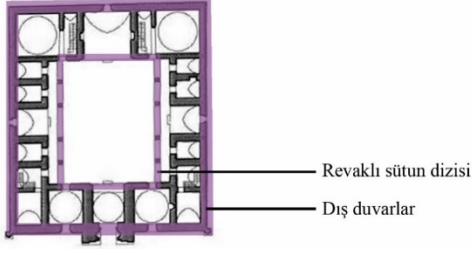
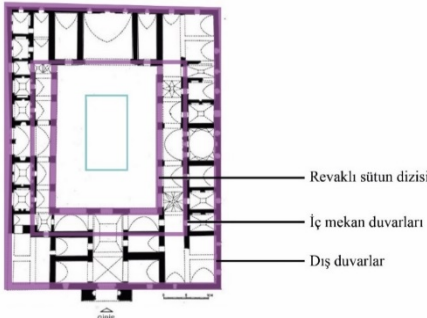
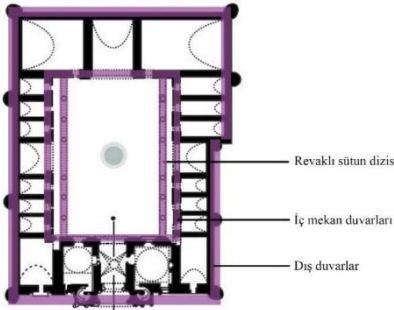
Şekil 6. Mekânsal Analiz İşleyiş Şeması.

SINIRLAR

Kevin Lynch sınırları iki bölge arasında sınır işlevi gören doğrusal öğeler olarak tanımlamaktadır. Sınırlar bazı noktalarda geçişler veren, iki bölgeyi birbirinden ayıran duvarlar olabilir (Lynch, 1960). Analiz edilen yapıların dış cephesi yapının bütünsel bir şekilde algılanıp kent içinde okunaklılığını sağlarken yapı içerisindeki farklı işlevlere ait mekânları birbirinden ayırarak sınır oluşturmaktadır. Revaklı sütun dizisi ise avlu ve iç mekanı ayıran sınırlardır (Tablo 1).

Sivas Kentindeki Anadolu Selçuklu Medreselerinin Bir Yöntem Denemesi ile İrdelenmesi

Tablo 1. Mekânsal Kurgu Analizinde Sınırlar.

Sınırlar		Plan
Buruciye Medresesi	Buruciye Medresesi'nde dış cephe duvarları, avlunun kuzey ve güney cephesinde devam eden revaklı sütun dizisi sınırları oluşturmaktadır. Dış cephe duvarları kısmen geçirimsiz görünüme sahipken, revak dizisi geçiren bir yapıya sahiptir.	
Şifaiye Medresesi	Dış cephe duvarları, avlunun kuzey, güney ve batı cephesinde devam eden revaklı sütun dizisi ve iç mekan duvarları sınır oluşturmaktadır.	
Gökmedrese	Uzun süredir restorasyonda olan yapının güncel hali üzerinden değerlendirilmeler yapılmıştır. Dış cephe duvarları, avlunun kuzey ve güney cephesinde devam eden revaklı sütun dizisi ve iç mekan duvarları sınır oluşturmaktadır.	

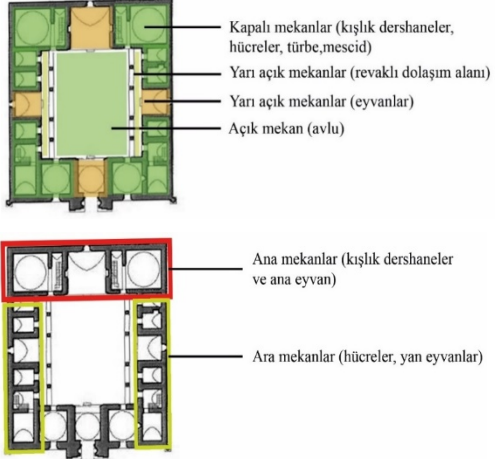
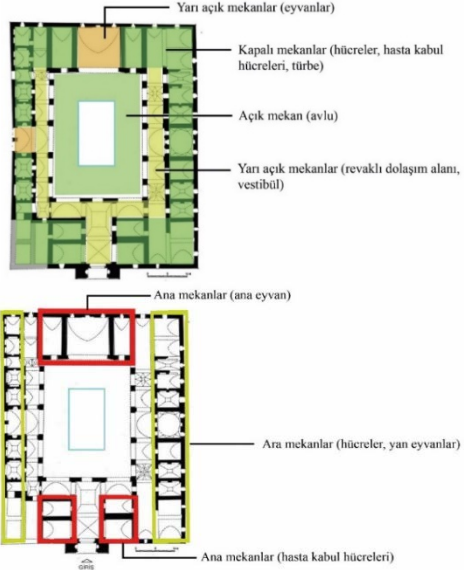
BÖLGELER

Kevin Lynch'e (1960) göre bölgeler; ortak özelliklere sahip, içeriden algılanabilen kentin orta veya büyük ölçekli bölümlerini oluşturmaktadır.

Bölgeler içindeyken tanımlanması oldukça kolay, eğer dışarıdan da görünebiliyorsa aynı zamanda dışsal referanslar için de kullanılabilen bir kent imgesidir. Medrese yapılarını bölgeler açısından analiz ettiğimizde dört ana bölgeye sahip olduğu saptanmıştır. Yapı içerisinde bölgeler iç/dış mekan, ana/ara mekan, kamusal/özel alan ve açık/yarı açık/kapalı mekana göre sınıflandırılmıştır. Bu bölgeler [Tablo 2'](#)de görülen kat planları üzerinde farklı renklerle gösterilirken mekanların işlevi ve fiziksel özellikleri dikkate alınmıştır.

Medrese yapılarında olmazsa olmaz bölümler olduğu gibi, işleve ve ihtiyaca göre çeşitlilik gösteren bölümler de mevcuttur. Çalışma kapsamında yapılan literatür araştırmasında medrese yapılarında eyvan, avlu, derslik(hücre) bölümlerinin her zaman kullanıldığı tespit edilmiştir. Buruciye Medresesini farklı kriterlere göre bölgelere ayırmak mümkündür. Yapıdaki hücreler medresede kalan öğrencilere özel iken; eyvanlar, kışık dersaneler, mescid ve türbe herkese açıktır yani kamusal alandır. Yapı ara/ana mekanlara göre bölgelere ayırdığımızda, doğu cephesindeki ana eyvan ve iki yanındaki kışık dersaneler ana mekanı oluşturur. Kuzey ve güney cephesindeki hücreler ve eyvanlar ara mekanlardır. Şifaiye Medresesi'nde işleve ve ihtiyaca göre bölgelere ayırdığımızda kuzey ve güney cephesindeki hücreler, hasta ve doktorlara ayrılmış özel mekanlar; vestibülün iki yanındaki hücreler hasta kabul hücreleri olarak kullanılan kamusal mekanlardır. Doğru cephesindeki büyük eyvan ve iki yanındaki hücrelerin hastanede hangi amaçla kullanıldığı bilinmese de, bu bölgelerin hacimlerine bakıldığında önemli bir işlevi olduğu tahmin edilmektedir. Gökmedrese'de eğitim gören kişilerin hücreleri özel mekanlar olurken, herkesin kullandığı kütüphane, abdesthane, türbe, mescid, dârü'l-kurrâ ve derslikler kamusal mekandır. Kütüphane, abdesthane, türbe, mescid, dârü'l-kurrâ ve derslikler ana mekanlar olurken; hücreler ve yan eyvanlar ara mekandır.

Tablo 2. Mekânsal Kurgu Analizinde Bölgeler.

Bölgeler		Plan
Burucıye Medresesi	<p>Açık/yarı açık/kapalı mekanlara göre yapıyı ele aldığımızda avlu açık mekan; eyvanlar ve avluyu saran revaklı dolaşım alanı yarı açık mekan; kışlık dersaneler, hücreler, türbe, mescid ve merdivenler kapalı mekanı oluşturmaktadır. Açık mekanlar(avlu) aynı zamanda dış mekan, kapalı mekanslar (kışlık dersaneler, hücreler, türbe, mescid) ise iç mekan olarak değerlendirilebilir.</p>	 <p>Kapalı mekanslar (kışlık dersaneler, hücreler, türbe, mescid)</p> <p>Yarı açık mekanslar (revaklı dolaşım alanı)</p> <p>Yarı açık mekanslar (eyvanlar)</p> <p>Açık mekans (avlu)</p> <p>Ana mekanslar (kışlık dersaneler ve ana eyvan)</p> <p>Ara mekanslar (hücreler, yan eyvanlar)</p>
Şifaiye Medresesi	<p>Açık/yarı açık/kapalı mekanlara göre yapıyı ele aldığımızda avlu açık mekan; doğu ve kuzey yönündeki eyvanlar, avluyu saran revaklı dolaşım alanı ve vestibül yarı açık mekan; hücreler, hasta kabul hücreleri ve türbe kapalı mekanı oluşturmaktadır. Açık mekanslar(avlu) aynı zamanda dış mekan, kapalı mekanslar (hücreler, hasta kabul odası ve türbe) ise iç mekans olarak değerlendirilebilir.</p>	 <p>Yarı açık mekanslar (eyvanlar)</p> <p>Kapalı mekanslar (hücreler, hasta kabul hücreleri, türbe)</p> <p>Açık mekans (avlu)</p> <p>Yarı açık mekanslar (revaklı dolaşım alanı, vestibül)</p> <p>Ana mekanslar (ana eyvan)</p> <p>Ara mekanslar (hücreler, yan eyvanlar)</p> <p>Ana mekanslar (hasta kabul hücreleri)</p>

Tablo 2 (devam). Mekânsal Kurgu Analizinde Bölgeler.

Gökmedrese	<p>Açık/yarı açık/kapalı mekanlara göre yapıyı ele aldığımızda avlu açık mekan; eyvanlar ve avluyu saran revaklı dolaşım alanı yarı açık mekan; Hücreler, kütüphane, abdesthane, mescid, türbe ve dârü'l-kurrâ kapalı mekanı oluşturmaktadır. Açık mekanlar(avlu) aynı zamanda dış mekan, kapalı mekanslar (hücreler, türbe, mescid, dârü'l-kurrâ, kütüphane ve abdesthane) ise iç mekan olarak değerlendirilebilir.</p>	<p>Yarı açık mekanslar (eyvanlar)</p> <p>Kapalı mekanslar (hücreler, mescid, abdesthane, kütüphane, türbe)</p> <p>Açık mekans (avlu)</p> <p>Yarı açık mekanslar (revaklı dolaşım alanı)</p> <p>Ana mekanslar (ana eyvan, derslikler)</p> <p>Arta mekanslar (hücreler, yan eyvanlar)</p> <p>Ana mekanslar (kütüphane, abdesthane, mescid, dârü'l-kurrâ)</p>
------------	--	--

SİRKÜLASYON SİSTEMİ

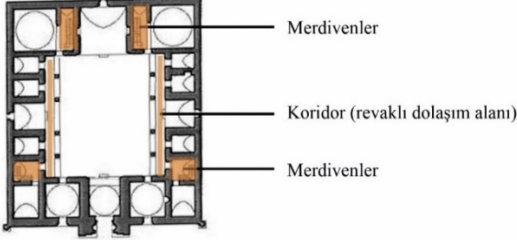
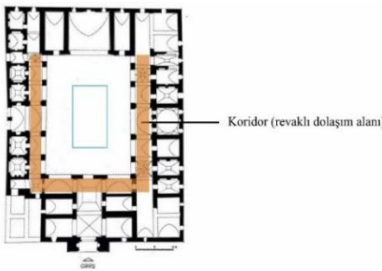
Sirkülasyon sistemi, yapı içerisinde insanların yatay ve düşey düzlemde dolaşımını sağlayan Tablo 3'te görülen koridor (revaklı dolaşım alanı), merdiven, rampa veya köprü gibi yapı elemanlarını kapsamaktadır. Yapı içerisinde farklı birimler arasında bağlantı ve geçişi sağlayan sirkülasyon sistemi tüm kullanıcılara hareket imkanı veren mekanslardır.

Yapının içerisinde dolaşımı sağlayan koridor mekansal analizi yapılan yapılarda öne çıkan parametredir. Gökmedrese'nin iki katlı olup olmadığına dair farklı görüşler mevcutken 2020 yılında tamamlanan restorasyonda yapının iki katlı olduğu kabul edilmiştir. Gökmedrese'nin sirkülasyon sistemi analizi için yapının güncel formu kabul edilmiştir. Kuban'ın (2002) aktarımına göre abdesthane mekansında bulunan ahşap merdivenin varlığına dair bir

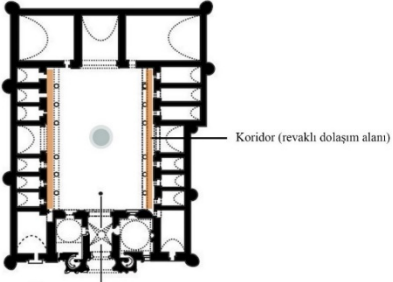
Sivas Kentindeki Anadolu Selçuklu Medreselerinin Bir Yöntem Denemesi ile İrdelenmesi

adet fotoğraf dışında günümüze ulaşmış bir veri yoktur. Aslanapa (1993) ise Gökmedrese'nin iki katlı olduğunu ve eski kaynaklarda iki kat üzerine 24 oda bulunduğu belirtildiğini ifade etmiştir. Buruciye Medresesi'nde arka eyvan bölümünün iki yanında bulunan merdivenleri göz önüne alarak Aslanapa (1993) gibi yapıyı iki katlı olarak nitelendirebiliriz.

Tablo 3. Mekânsal Kurgu Analizinde Sirkülasyon Sistemi.

Sirkülasyon Sistemi		Plan
Buruciye Medresesi	Buruciye Medresesi'nde ana eyvanın iki yanındaki merdivenler yapının köşelerindeki odaların üst katına erişim sağladığı için bu yapıyı iki katlı kabul edebiliriz. Yapıdaki sirkülasyonu esas olarak revaklı dolaşım alanı sağlamaktadır. Bu bölge; hücreleri, kışık derslikleri ve eyvanı birbirine bağlamaktadır.	 <p>Merdivenler Koridor (revaklı dolaşım alanı) Merdivenler</p>
Şifaiye Medresesi	Şifaiye Medresesi tek katlı bir yapıdır. Bu yapıda sirkülasyon kuzey, batı ve güney yönündeki revaklı dolaşım alanı ile sağlanır.	 <p>Koridor (revaklı dolaşım alanı)</p>

Tablo 3 (devam). Mekânsal Kurgu Analizinde Sirkülasyon Sistemi.

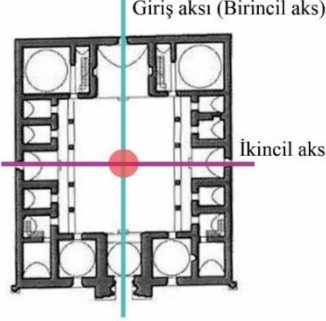
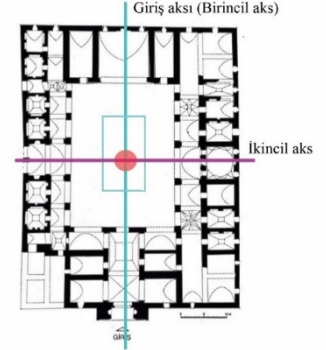
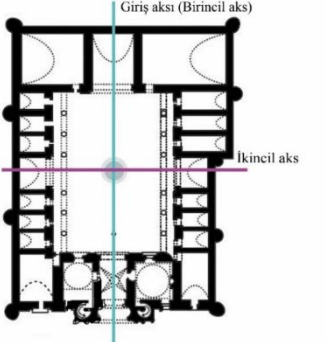
Gökmederse	Yapıdaki merdivenin varlığı ve konumu tartışmalı bir durumda olsa da kuzey ve güney yönündeki revaklı dolaşım alanı sirkülasyonu sağlamaktadır.	
-------------------	---	---

DÜĞÜM/ODAK NOKTASI

Kevin Lynch'e (1960) göre düğüm/odak noktası; kentlilerin bir noktadan diğerine hareket ederken kullandığı stratejik noktalar. Bir düğüm noktası hem kesişim noktası hem de yoğunlaşma alanı olabilir. Düğüm noktaları kavramsal olarak küçük noktalar olsa da büyük meydanlar veya genişletilmiş doğrusal alanlar olabilirler. Tablo 4'te analiz edilen medreselerdeki düğüm noktası giriş aksı ve ikincil aksın kesişimi olan ve medreselerde toplanma mekanı oluşturan avludur.

Şifaiye Medresesi'nde büyük eyvan tarafında 3 açıklık, giriş tarafında 2 açıklık yapılmıştır. Revakların arkasında boydan boya uzanan koridorlarla istenen serbestlikte düzenlemeler yapılmıştır. İki yan revaklar tümüyle simetrik bir yapı etkisi yaratmasına karşın güneyde sultan türbesinin iki yanındaki odalar kuzey cephesine göre oldukça büyüktür. Bütün bu oransal düzenlemeler ve simetriden uzaklaşmalar ciddi bir tasarım çabasını kanıtlamaktadır (Kuban,2002).

Tablo 4. Mekânsal Kurgu Analizinde Düğüm/Odak Noktası.

Düğüm/Odak Noktası	Plan
<p>Buruciye Medresesi</p> <p>Yapının geometrisi ve akslar düğüm noktalarını oluşturmaktadır. Buruciye Medresesi'nde tam bir simetri hakimdir. Giriş aksı ve ikincil aksın kesişimi olan avlu, yapının düğüm noktasıdır.</p>	 <p>The plan view of Buruciye Medrese shows a central courtyard (avlu) where the main axis (Giriş aksı) and the secondary axis (İkincil aks) intersect. The main axis is a vertical line, and the secondary axis is a horizontal line. A red dot marks the intersection point at the center of the courtyard. The building's layout is symmetrical around these axes.</p>
<p>Şifaiye Medresesi</p> <p>Tam simetrik bir yapı olmayan Şifaiye Medresesi'nin giriş aksı ve ikincil aksın kesişimi olan avlu ve havuz yapının düğüm noktasını oluşturur.</p>	 <p>The plan view of Şifaiye Medrese shows a central courtyard (avlu) where the main axis (Giriş aksı) and the secondary axis (İkincil aks) intersect. The main axis is a vertical line, and the secondary axis is a horizontal line. A red dot marks the intersection point at the center of the courtyard. The building's layout is not fully symmetrical, but the axes are clearly defined.</p>
<p>Gökmedrese</p> <p>Tam simetrik bir yapıda olmayan Gökmedrese'nin giriş aksı ve ikincil aksın kesişimi olan avlu ve havuz yapının düğüm noktasını oluşturur. Yapı tam simetrik olmasa da kuzey ve güney cephesindeki hücreler, yan eyvanlara göre simetrik bir düzende kurgulanmıştır.</p>	 <p>The plan view of Gökmedrese shows a central courtyard (avlu) where the main axis (Giriş aksı) and the secondary axis (İkincil aks) intersect. The main axis is a vertical line, and the secondary axis is a horizontal line. A red dot marks the intersection point at the center of the courtyard. The building's layout is not fully symmetrical, but the axes are clearly defined.</p>

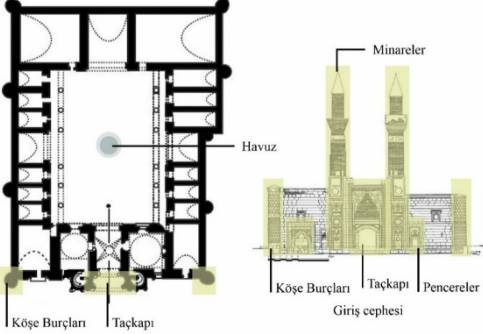
İŞARET ÖĞELERİ

Lynch'e (1960) göre işaret öğeleri noktasal referans kaynağıdır. Bir bina, işaret levhası, dükkan veya dağ gibi kolay tanımlanabilen bir fiziksel oluşum olmaları sebebiyle imgelerde kullanılan diğer öğelere göre daha nettir. Tablo 5'te analiz edilen yapılardaki taç kapı, havuz, köşe burçları, türbe, minare, ana eyvan, giriş cephesinin işaret öğesi olarak ele alındığı görülmektedir.

Tablo 5. Mekânsal Kurgu Analizinde İşaret Öğeleri.

İşaret Öğeleri		Plan ve Cephe
Buruciye Medresesi	<p>Bir yapıda iç ve dış mekan öğeleri, işaret öğeleri olabilir. Buruciye Medresesi'nin giriş cephesi başlı başına güçlü bir işaret öğesi iken, bu cephedeki köşe burçları, taç kapı, pencereler de işaret öğesidir. Ayrıca iç mekandaki ana eyvan, yazı şeridi, sivri kemerleri ve kemer köşelerindeki insan başı kabartmaları ile dikkat çekici bir işaret öğesidir.</p>	<p>Köşe Burçları Taçkapı Pencerler</p> <p>Giriş cephesi</p> <p>Ana eyvan</p> <p>Köşe Burçları Taçkapı</p>
Şifaiye Medresesi	<p>Karşı karşıya inşa edilen Çifte Minareli Medrese ve Şifaiye Medresesi'nin giriş cepheleri birbirleri ile rekabet halindedir. Medresesinin taç kapısı, havuzu, türbenin kubbesi ve giriş cephesi işaret öğesidir.</p>	<p>Havuz Türbe</p> <p>Türbe ve giriş cephesi</p> <p>Şifaiye Medresesi kesiti</p> <p>Giriş Taçkapı</p>

Tablo 5 (devam). Mekânsal Kurgu Analizinde İşaret Öğeleri.

Gökmedrese	<p>Gökmedrese'nin giriş cephesi göz alıcı bezemeleri ve işlemleri ile en görkemli Anadolu Selçuklu yapılarından biridir. Taç kapıdaki olağanüstü motifler, sırlı tuğla bezemeli minare, giriş cephesinin içinde tasarlanan çeşme ve köşe burçları işaret öğeleridir.</p>	 <p>The image contains two architectural drawings of the Gökmedrese. On the left is a floor plan showing the layout of the building, including a central courtyard (Havuz) and a central entrance (Taçkapı). On the right is an elevation drawing of the entrance facade (Giriş cephesi), highlighting the two minarets (Minareler), the corner towers (Köşe Burçları), the central archway (Taçkapı), and the windows (Pencereler).</p>
-------------------	--	---

SONUÇ VE DEĞERLENDİRMELER

Bu çalışmada uygulanan yöntem denemesi ile Kevin Lynch'in kentsel analiz başlıkları, yapı özelinde mekânsal analiz yaparak kullanılmıştır. Sınırlar, bölgeler, sirkülasyon sistemi, düğüm/odak noktaları ve işaret öğeleri başlıkları altında örnek seçilen yapılar arasında benzerlik ve farklılıklar tespit edilmiştir.

Sınırlar, üç yapıda da benzer gelişim göstermektedir. Beden duvarını andıran dış duvarlar yapıyı bir bütün olarak algılamamızı sağlamaktadır. Dış cephe duvarları ve iç mekan duvarları kısmen geçirimsiz görünüme sahipken, revak dizisi geçirgen yapısı ile açık/yarı açık mekanlar arasında sınır oluşturur.

Bölgeler, özel/kamusal, iç/dış, ana/ara, açık/yarı açık/kapalı mekanlar başlıkları altında ele alınmıştır. Seçilen üç yapıda da bu alt başlıklara ait mekanlar vardır fakat mekanların boyutları ve çeşitlerinde farklılıklar tespit edilmiştir. Hücre sayılarına göre Buruciye Medresesi'nin diğer medreselere göre daha küçük olduğu tespit edilmiştir. Yarı açık mekan olan eyvan, seçilen bütün medreselerde abidevi boyutlarıyla devletin ve sultanın gücünü simgelemektedir. Eyvan ve derslikler temel ana mekan olurken Şifaiye

Medresesi'nde buraya hasta kabul hücreleri eklenmektedir. Gökmedrese'de farklı işlevde mekanlar karşımıza çıkmış, ana mekanlara kütüphane, abdesthane, türbe, mescid, dârü'l-kurrâ eklenmiştir. Zorlu bir iklime sahip olan Sivas şehrinde, bütün medreselerde açık avlulu bir plan düzeni mevcuttur. Seçilen bütün medrese yapılarında öğrencilerin ve hocaların konakladıkları hücreler özel alanlar olurken, kamusal mekanlar çeşitlilik göstermektedir. Seçilen bütün örneklerde derslikler kamusal mekan olurken Şifaiye medresesinde hasta kabul hücreleri kamusal mekana eklenir; Gökmedrese'de ise abdesthane ve dârü'l-kurrâ eklenir.

Şifaiye Medresesi tek katlı, Buruciye Medresesi ve Gökmedrese iki katlı inşa edilmiştir. Seçilen örnekler arasında kat sayısı açısından birlik olmasa da revaklı dolaşım alanı bütün medreselerde sirkülasyonu sağlamaktadır. Düğüm noktaları yapının geometrisi ve aksların kesiştikleri noktalara göre oluşturulmaktadır. Buruciye Medresesi'nde tam bir simetri hakimken diğer medreselerde bu simetri sağlanamamaktadır. Seçilen üç medresede de aksların kesişim noktası avlunun merkezidir.

Her yapının kendine has işaret öğeleri olsa da abidevi taç kapı bu medreselerin ortak öğesidir. Buruciye Medresesi ve Gökmedrese'de köşe burçları; giriş cephesindeki pencereler dikkat çekmektedir. Seçilen medreseler arasında sadece Gökmedrese'de minare ve çeşme vardır. Şifaiye Medresesi görkemli türbesi ile diğer yapılardaki türbelerden daha niteliklidir. Ayrıca iç mekandaki ana eyvan abidevi boyutlarıyla bütün medreselerde önemli bir işaret öğesi olmuştur.

Tüm bu değerlendirmeler sonucunda [Tablo 6](#) hazırlanmıştır. Bu tabloda belirli parametrelere göre medreseler kıyaslanmış, benzerlikler ve farklılıklar tespit edilmiştir. Bu çalışmanın sonucunda, medreselerin mekân kurgusunda eyvan, revaklı sütun dizisi, avlu, türbe, mescid ve derslik gibi birimlerde mimari nitelik açısından benzer tasarım kararlarının alındığı tespit edilmiştir.

Sivas Kentindeki Anadolu Selçuklu Medreselerinin Bir Yöntem Denemesi ile İrdelenmesi

Medreselere ihtiyaç ve işleve göre farklı hacimlerin eklendiği fakat avlu ve eyvanın değişmeyen temel elemanlar olduğu dikkat çekmiştir.

Tablo 6. Sivas'taki Anadolu Selçuklu Medreselerinin mekânsal analizi.

	<i>Buruciye Medresesi</i>	<i>Şifaiye Medresesi</i>	<i>Gökmedrese</i>
<i>Açık Avlulu</i>	●	●	●
<i>Kapalı Avlulu</i>			
<i>Revaklı Sütun Dizisi</i>	●	●	●
<i>Tek Katlı</i>		●	
<i>İki Katlı</i>	●		●
<i>Eyvan</i>	●	●	●
<i>Derslikler (Hücreler)</i>	●	●	●
<i>Kışlık Dershaneler</i>	●		
<i>Türbe</i>	●	●	●
<i>Mescid</i>	●		●
<i>Merdiven</i>	●		●
<i>Havuz</i>		●	
<i>Taç Kapı</i>	●	●	●
<i>Köşe Burçları</i>	●		●
<i>Minare</i>			

Eyvan, kubbe ve minare gibi abidevi öğeler devletin ve sultanın gücünü mekâna işlerken, halk nezdinde saygınlığını arttırır. Sivas'taki Anadolu Selçuklu medreselerinde de eyvanın boyutu ve biçiminin simgesel bir anlamı vardır. Fazlıoğlu'na (2001) göre Anadolu Selçukluların inşa etmiş olduğu medreseler, darüşşifalar, camiler, imaretler gibi kurumlar; Anadolu Selçuklularının sahip oldukları estetik düşüncenin ve zihniyetin cisimleşmiş halleridir.

Avlu, Klasik Selçuklu medrese mimarisinin vazgeçilmez bir elemanıdır. İster kapalı tipte olsun ister açık tipte olsun avlu medrese mimarisini şekillendiren ana unsurlardandır. Çalışmada ele alınan yapılarda da avlu önemli bir mimari öğedir. Anadolu Selçuklu mimarisi Orta Asya gelenekleriyle kurgulanmış olup Anadolu topraklarında kendi kimliğini bulmuştur.

Tarihimize ışık tutan bu değerli yapıları yaşatmak ve korumak için, onlar hakkında daha çok bilgi edinmemiz gerekmektedir. Bu çalışmada da Sivas kentindeki Anadolu Selçuklu medreseleri hakkında kültürel bir envanter oluşturulmuş, literatürde yer alan çalışmalardan farklı olarak yöntem denemesi yapılmıştır. Bu çalışmanın Sivas kenti ve medrese yapıları ile sınırlı kalmayıp, ilerleyen dönemlerde yapılacak çalışmalarda yöntem önerisi olarak altlık oluşturması ümit edilmektedir.

REFERANSLAR

- Akbulut, G. (2009). Sivas Şehri'nin Tarihi Coğrafyası. *C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, 35(2), 212-222.
- Aktemur, A. M. & Kukarcı, İ. U. (2005). Anadolu Selçuklu Devri Sivas Yapılarında Taş Süslemeciliği. Yasak, İ. (Editör), *Selçuklular Döneminde Sivas Sempozyumu Bildirileri*, Sivas: Sivas Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, s. 471-479.
- Anonim. (1993). *Yurt Ansiklopedisi* (Cilt 9). Anadolu Yayıncılık. İstanbul.
- Asar, H. (2013). *Mimari Mekân Okumasında Algısal Deneyim Analizinin Bir Yöntem Yardımıyla İrdelenmesi* (Yayın No. 334564) [Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi].
- Aslanapa, O. (1993). *Türk Sanatı* (1. Baskı). Remzi Kitapevi, İstanbul, 101-148.
- Beyhan, G. (2016). Isparta Kentinde Yaşanan Modernizmin Kent Kültürü ve Tipolojisi Üzerine Yansımaları. *İdealkent Kent Araştırmaları Dergisi*, 7(18), 116-143.
- Ceylan, O. (1988). *Sur ve Kaleleri ile Tarihte Sivas*. Cumhuriyet Üniversitesi Yayınları, Sivas, 25-31.

Sivas Kentindeki Anadolu Selçuklu Medreselerinin Bir Yöntem Denemesi ile İrdelenmesi

- Cahen, C. (2014). *Osmanlılardan Önce Anadolu*, Erol Üyepazarcı (Çev.) (3. Baskı). Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 302-305.
- Demir, M. (2005). *Türkiye Selçukluları ve Beylikler Devrinde Sivas Şehri*, Sakarya Kitabevi, Adapazarı, 153.
- Denizli, H. (2002). *Sivas*, Sivas, 57.
- Fazlıoğlu, İ. (2001). Selçuklular Döneminde Anadolu'da Felsefe Ve Bilim. *Cotigo Üç Aylık Düşünce Dergisi (Selçuklular)*, 29,152-167.
- Gökdoğan, M. D. (2005). Selçuklular Dönemindeki Bilimsel Etkinliklerde Sivas'ın Yeri. Yasak, İ. (Editör), *Selçuklular Döneminde Sivas Sempozyumu Bildirileri*, Sivas Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Sivas, 206.
- Güder, A. (2018). Anadolu Selçuklu Mimarlığı'nda Medrese Ve Darüşşifa İle Türbe İlişkisi (Yayın No. 534628) [Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi].
- Kuban, D. (2002). *Selçuklu Çağında Anadolu Sanatı* (1. Baskı), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 161-187.
- Kuran, A. (1969). *Anadolu Medreseleri*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 155.
- Lynch, K. (1960). *Kent İmgesi*, İrem Başaran (Çev.) (1. Baskı), İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Sağsöz A. & Al S. (2013). Kent içinde bir yapı, yapı içinde bir kent. *Sanat Tarihi Dergisi*, XXII(2), 91–109.
- Semerci, F. (2017). Anadolu Selçuklu Medreselerinin Cephesel Ve Mekansal Kalite : Sivas Kenti Örneği. *İslam Medeniyeti Araştırmaları Dergisi*, 2(3): 295-328.
- Sözen, M. (1970). *Anadolu Medreseleri Selçuklu ve Beylikler Devri I*, İTÜ Mimarlık Fakültesi, İstanbul, 96.
- Tuncer, O. C. (1986). *Anadolu Selçuklu Mimarisi ve Moğollar*, Türkiye Vakıflar Bankası Yayınları, Ankara, 171-172.

Tuncer, O. C. (2008). *Sivas Gökmedrese*, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 88.

Yalçinkaya, A. (2007). Anadolu Türk Mimarisinde 12.-14. Yy. Arasında Tarihlenen Cami, Medrese, Şifahane, Bimarhane ve Türbe Yapılarındaki Taş Üzerine Yapılmış İnsan Figürlü Bezemeleri (Yayın No:210034) [Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi].

URL-1. Erdoğan, S. *Yolu Sivas'a Düşeceklerin Mutlaka Gitmesi Gereken 10 Yer*. Sukelalist. Erişim Tarihi Ocak 6, 2023, <https://www.sukelalist.com/sivasta-gezilecek-yerler>